

Čínsky experiment so sociálnym kreditom

Ivan Hučko
FIIT STU
xleontiev@stuba.sk

Oliver Leontiev
FIIT STU
xhuckoi@stuba.sk

ABSTRAKT

Čínska vláda sľubuje v roku 2020 zaviesť v celej krajine systém sociálneho kreditu. V niekoľkých mestách naprieč Čínou prebieha skúšobná implementácia, ktorá nám umožňuje vytvoriť si názor na prichádzajúce zmeny.

Cieľom tejto eseje je načrtnúť fungovanie sociálneho kreditu v Číne a následne objasniť a zhodnotiť jeho vybrané charakteristiky. Menovite vplyv na osobnú slobodu a objektivitu podmienok pridelenia a znižovania kreditu. Taktiež sa vyjadriť k jeho potenciálnemu prínosu pre spoločnosť, všeobecne aj konkrétne pre Čínu.

1. ÚVOD

Pod pojmom sociálny kredit je možné si predstaviť vyčísľiteľné bodové ohodnotenie, ktoré je pridelené jednotlivci na základe jeho konania v spoločnosti. Kredit sa dá získať poctivým dodržiavaním zákonov a prosociálnymi skutkami. Stratíť ho je možné porušovaním zákonov a regulácií. Pre občana prináša výška sociálneho kreditu rôzne následky, od prednostných pôžičiek po zákaz používania verejnej dopravy.

Napriek neúspechu predošlých pokusov o zavedenie systému sociálneho kreditu v Číne sa testovaná verzia stretla s pozitívnymi ohlasmi od občanov. Štúdie ukazujú, že 80% opýtaných obyvateľov Číny tento systém víta [2] a v meste Rongcheng, kde je testovaný, ho rezidenti chvália tiež [5].

Otázkou ostáva, čo robí sociálny kredit tak atraktívnym pre čínsku spoločnosť. Prečo je častým terčom kritiky západných médií [4] [3]? Aký prináša prínos a za akú cenu? Čo sú jeho slabiny a iné nedostatky?

2. PRÍNOS SOCIÁLNEHO KREDITU

Hlavným cieľom zavedenia sociálneho kreditu je zlepšenie morálky občanov a ich správania v spoločnosti. Motivácia by mala pochádzať zo snahy zlepšiť si svoj kredit dobrými skutkami. Príkladom je starostlivosť o rodičov v starobe, ale aj charitatívna práca a príspevky pre chudobných. Týmto spôsobom by sa zlepšilo spolunažívanie a sociálne slabé skupiny ľudí, by pocítili výraznú pomoc.

Rovnako má systém sociálneho kreditu predstavovať prevenciu pred porušovaním zákona. Strhnutie kreditu predstavuje dodatočný stupeň trestu, ktorý ovplyvní postavenie jednotlivca v spoločnosti. Ignorovanie nariadení alebo ľahostajnosť voči rodine priamo obmedzí konkrétnu osobu v každodennom živote. Dôsledkami sú napríklad spomalenie kariérneho rastu alebo horší prístup ku sociálnym službám. V krajných prípadoch by jednotlivec stratil nárok navštevovať niektoré školy alebo zastávať štátne funkcie. V tomto prostredí by sa bezpochyby každý snažil o prospešnejší a poctivejší spôsob života. Príkladom, ako dokáže systém sociálneho kreditu zlepšiť spoločnosť je skúsenosť občanov so zvýšeným dodržiavaním dopravných nariadení [5].

Popri spoločenskom živote sa zlepšuje aj ekonomická rovina krajiny. Splácanie pôžičiek načas je odmeňované, na druhej strane zadlžení občania majú obmedzenia, ktoré majú zabezpečiť ich schopnosť splatiť dlh. Ľudia sa snažia správať zodpovednejšie a nepožičiavať si viac, ako dokážu splatiť. So zodpovedným narábaním s financiami sa zlepšujú aj ich finančné podmienky, lebo sú odmenení nižšími daňami.

3. OTÁZKA OSOBNÉJ SLOBODY

Hodnotenie správania jednotlivca je citlivá téma, ktorá v nás inštinktívne vyvoláva pocit zraniteľnosti. Ale čo ak sme hodnotení a trestaní za to, čo robíme vo svojom voľnom čase a v súkromí domova?

Čínska vláda dala licenciu na vývin algoritmu na pridelenie sociálneho kreditu ôsmim firmám. Jednou z nich je Ant Financial Services Group, ktorá svoj algoritmus používa v systéme Sesame Credit [1]. Je možné, že tento algoritmus ani žiadne jeho aspekty vo finále použité nebudú. Obavou zostáva aby neboli pridané neskôr, preto je dôležité ich zhodnotiť.

Sesame Credit označuje ľudí, ktorí hrajú alebo kupujú príliš veľa videohier za neaktívnych [1]. Predpokladajme, že v jazyku sociálneho kreditu to znamená pokles. Taktiež, je v tomto algoritme vyhodnocovaná aktivita na sociálnych sieťach. Šírenie pozitívnych správ (pravdepodobne sem spadá aj chválenie a podpora čínskej vlády) je hodnotené kladne. Negatívne správy a aktivita hodnotenie, vraj, neovplyvňujú, ale nemusí to tak ostať. Akých máme na internete priateľov je tiež faktorom.

Na prvý pohľad to pôsobí ako závažný zásah do súkromia. Lenže informácie o produktoch, ktoré kupujeme a našej aktivite na internete nikdy súkromné neboli. Len máme pocit, že sa v obrovskej sieti informácií stratia a nebudeme za ne nieť následky.

Väčším problémom je to, že občania sú kategorizovaní

podľa toho, ako trávia svoj voľný čas. Ľudia s pasívnymi hobby ako je hranie videohier, ale aj tí čo radi vo voľnom čase pijú alkohol, mňajú na hazard alebo sa nezdravo stravujú sú často okolím odsudzovaní. Sociálny kredit by k tomuto spoločenskému tlaku pridal štátom regulované postihy. Na jednu stranu je to silnejšia motivácia k náprave, na druhú je to obmedzovanie osobnej slobody.

Otázkou by mohlo byť, prečo potom nevítané správanie jednoducho nezakázať. Odpoveďou je zachovanie ilúzie slobody. Aj pre občanov štátu, aj pre partnerské štáty Číny. Zároveň sociálny kredit ponúka aj odmeny pre tých, ktorí žijú v súlade s predstavou vlády, narozdiel od výlučne trestania tých, ktorých životný štýl je nevyhovujúci.

Verejne dostupné hodnotenie nášho správania umožňuje aj nám nahliadnuť do životov ostatných. Do istej miery je to útechou, ktorá zvyšuje pocit spravodlivosti. Občan má pocit, že sociálny kredit je užitočný nie len pre vládu, ale aj pre neho. Pomáha mu vyberať si zamestnancov, partnerov a kamarátov.

Človek je teda usmerňovaný nie len hrozbou znevýhodnenia od vlády, ale aj verejnou mienkou. Vzoprieť sa tomuto tlaku a udržať si individuálnosť, sa môže ukázať ako veľmi náročné. Vo výsledku sa môže jednotlivec stať moderným otrokom. Otrokom verejnej mienky.

4. PROBLÉM OBJEKTIVITY

Predošlé čínske pokusy o implementáciu sociálneho kreditu stroskotali na nedostatku objektivity [5]. Často boli do hodnotenia zahrnuté rôzne životné úspechy, ako napríklad úroveň dosiahnutého vzdelania alebo pozícia vo firme. Ale čo ak niekto dosiahol nižšiu úroveň vzdelania, lebo sa pokúsil o ťažšiu školu alebo mu napríklad zomrel rodič, a tak musel ísť do práce, aby pomohol užiť rodinu. Takéto konanie by malo byť odmenené a nie trestané, a to si uvedomila aj čínska vláda.

Momentálne je snaha o to, aby bol úbytok kreditu úzko spätý s porušovaním zákona [5]. Zároveň, musí byť všetko, čo má dopad na sociálny kredit, podložené oficiálnymi dokumentami. Taká je oficiálna verzia. Problém je, že nevieme do akej miery to bude dodržané. A na ako dlho. Ako sme už spomínali vyššie, niektoré algoritmy berú do úvahy aj konanie, ktoré nemá nič s porušovaním zákona spoločné. Keby sme naozaj uverili možnosti, že kredit bude znižovaný iba v prípade porušenia zákonov alebo regulácii, stále je tu problém objektívneho zvyšovania.

Napríklad, na kredite by sa malo pozitívne odzrkadliť, ak sa postaráme o chorých alebo starších rodinných príslušníkov. Lenže, čo ak sú niekoho starí rodičia milí a prívetiví, a niekoho iného zlí a zlostní. Znie to banálne, ale aj pri porušovaní zákonov sa pred súdom často berú do úvahy okolnosti, niekedy ako poľahčujúce. Niektorí ľudia nemajú starších alebo chorých blízkych, teda nemajú možnosť získať týmto spôsobom kredit. Analogicky to platí skoro pre každú podmienku zvyšovania kreditu.

Protiargument je, že na spokojný a plnohodnotný život, nie je získavanie kreditu potrebné. Stačí sa vyhnúť jeho strate. Problém je, že vznikne závisť k ľuďom s vyšším kreditom, lebo majú viac výhod a môžu si dovoliť nejaké regulácie porušiť a stále mať dostatočne vysoký kredit. Jedným z extrémov by mohla byť situácia, kedy sa ľudia tešia, že ich blízkí sú chorí lebo sa o nich môžu starať, a tým si zvýšiť kredit. Dokonca, sú ľudia s nízkym kreditom smerovaní k tomu, aby svojim blízkym privodili chorobu, opäť so

zámerom získania kreditu. Tu je miera subjektivity naozaj vysoká.

Pokiaľ majú aj charitatívne príspevky byť spôsobom na získanie kreditu, tak nie je odvážne usúdiť, že majetnejší jedinci to majú jednoduchšie. Ak by aj boli nejaké obmedzenia počtu alebo sumy milodarov, za ktoré sa dá kredit získať, peniaze vždy budú výhodou. Napríklad podplatiť ľudí, ktorí kolektívne dosvedčia, že dotyčný vykonal nejaký hrdinský čin. Všetci podpíšu oficiálnu svedeckú výpoveď a kredity sú kúpené.

5. POTENCIÁLNE DÔSLEDKY

Hlavným prínosom zavedenia sociálneho kreditu, je možnosť globálnej kontroly a usmerňovania širokej čínskej populácie. Zo systému sociálneho kreditu by sa mal stať silný nástroj, ktorý má schopnosť ovplyvniť každú oblasť čínskej spoločnosti a problémy, ktorým dnes musí čeliť. Veľké čínske územie výrazne sťažuje kontrolu a správu krajiny. Výsledkom sú napríklad finančné podvody, obrovský trh falošných produktov, ale aj nehygienické podmienky v reštauráciách [5]. Jednotný systém odmeňovania a trestania by sa mohol vzťahovať aj na konkrétne podniky a firmy. Tie by boli kontrolované podobne ako občania. Nehumánne správanie ku zamestnancom, špinavé priestory alebo znečisťovanie životného prostredia by znamenali obmedzenia alebo finančné tresty pre podniky. Rovnako predaj falošných produktov by mohol byť globálne kontrolovaný a eliminovaný.

Cieľom sociálneho kreditu je aj zvýšenie morálky jednotlivca a motivácia k verejnoprospešnej a charitatívnej činnosti. Tak ako sme spomenuli prínos tohto systému na začiatku, priamym dôsledkom by pravdepodobne bolo zlepšenie spoločenského života a spolunažívania medzi občanmi. Väčšina obyvateľstva by sa usilovala o zvýšenie svojho kreditu, a určite by pri tom každý využil možnosť pomôcť svojím blízkym alebo chudobným občanom v meste. Rovnako by sa každý snažil zodpovedne narábať so svojimi financiami. Neskoré splácanie pôžičiek by sa stalo raritou. Môže nám to pripadať ako dobročinnosť nasilu, čisto motivovaná ziskom kreditu a zlepšenia spoločenského postavenia. Náš názor je, že pre nasledujúce generácie by sa takéto správanie stalo samozrejmosťou. Deti by sa naučili, že je správne pomáhať slabším a že to prináša výhody nie len spoločnosti ale aj im samým.

Tento prípad nasledujúceho vývoja systému sociálneho kreditu v Číne znie dobre a bol by prínosom nie len pre Čínu samotnú, ale aj vzorom pre zvyšok sveta. Nemyslíme si však, že to je jediná cesta ktorou sa môže Čína v budúcnosti vyvíjať. Veľkou hrozbou je zneužitie na politické účely a motivovanie k šíreniu propagandy. Odmeňovanie a trestanie by mohla súčasná Čínska vláda spojiť s politicky motivovanými aktivitami.

Príkladom by bolo strhávanie kreditu za prehlasovanie vlastných politických názorov, s ktorými politická strana nesúhlasí. Predstavme si spoločnosť, v ktorej vás iba zmienka nesúhlasu s politickým vedením krajiny môže vyčleniť zo spoločnosti a vystaviť verejnej potupe. Rovnakým spôsobom by sa mohlo presadiť strhávanie kreditu za protestovanie, ktoré by mohla vláda označiť za nelegálne vždy, keď by sa protestovalo proti ich záujmom. Už dnes je politická situácia v Číne zlá, na povrch vychádzajú fotky vychudnutých politických zajatcov v nápravných táboroch. Aj v minulosti sme mohli byť svedkami toho, ako kruto čínska vláda zaobchádza s prekazajúcimi ľuďmi. Systém sociálneho kreditu

by sa mohol stať nástrojom vládnucej strany na kompletnú kontrolu obyvateľstva. Keď by došlo ku tejto možnosti, znamenalo by to stratu akejkolvek slobody čínskych občanov. Zrušiť alebo zmeniť by sa tento prísny režim už nedal, pretože každý, kto by sa pokúsil situáciu zmeniť, by sa ocitol na dne spoločnosti.

6. ZÁVER

Sociálny kredit je systém, ktorý má na teoretickej úrovni, veľa zaujímavých a pozitívnych aspektov. Najmä pre čínsku spoločnosť sa jeho aplikácia javí vhodná, vzhľadom na rôzne nedostatky momentálneho zriadenia. Podnecuje k zlepšeniu medziľudských vzťahov, a umožňuje lepšiu kontrolu správania obyvateľstva.

Problémy a nezodpovedané otázky sa začnú vynárať, keď sa presunieme do hladiny praktickej. Presná charakteristika implementácie nie je jasná ani menej ako rok pred očakávaným spustením systému. Pri niektorých navrhovaných algoritmoch je hranica medzi motiváciou k prosociálnemu správaniu a moderným otroctvom veľmi tenká. Zároveň je vhodná obava, o budúcom doplnení funkcionality, ktoré by mohlo spôsobiť, že sociálny kredit sa stane absolútne najdôležitejšou metrikou, od ktorej bude výlučne závisieť kvalita života jednotlivca.

Taktiež je otázna zneužitelnosť systému, kde sú hodnotené činy na základe ich morálnosti, či prospešnosti. Morálny čin sa dá nafingovať, a zatiaľ čo pri porušovaní zákona sa dá klamaním a úplatkami vyhnúť trestu, pri sociálnom kredite sa dá týmito prostriedkami zo seba spraviť vysoko váženého člena komunity so škálou spoločenských, ekonomických a byrokratických výhod. Zároveň je možné, že objektivita je v rámci tohto systému nedosiahnuteľná.

Vo výsledku sa domnievame, že spektrum možných výsledkov zavedenia sociálneho kreditu v Číne je široké, a jeho extrémami sú hladký priebeh sprevádzaní spokojnosťou občanov a dystopická budúcnosť, v ktorej je hodnotený každý krok a čin, a zo všetkého sú vyvodené následky. Najmä si myslíme, že kreditový systém takéhoto typu rieši veľa spoločenských problémov elegantným spôsobom a má, v akceptovateľnej forme, svoje miesto v budúcnosti.

7. POĎAKOVANIE

Ďakujeme Ivanovi Hučkovi za sekcie 2. a 5. a Oliverovi Leontievovi za sekcie 1., 3., 4., a 6. Táto esej vznikla našim spoločným úsilím a na jej štruktúre a koncepte sme pracovali spoločne.

8. ZDROJE

- [1] R. Botsman. Big data meets big brother as china moves to rate its citizens. *Wired UK*, 21, 2017.
- [2] G. Kostka. China's social credit systems and public opinion: Explaining high levels of approval. *New Media & Society*, 21(7):1565–1593, 2019.
- [3] A. Ma. China has started ranking citizens with a creepy 'social credit' system—here's what you can do wrong, and the embarrassing, demeaning ways they can punish you. *Business Insider*, 29, 2018.
- [4] B. Marr. Chinese social credit score: Utopian big data bliss or black mirror on steroids? *Forbes (January 21, 2019)*. [https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2019/01/21/chinese-social-credit-score-utopian-bigdata-bliss-or-black-mirror-on-](https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2019/01/21/chinese-social-credit-score-utopian-bigdata-bliss-or-black-mirror-on-steroids)

steroids,
2019.

- [5] S. Mistreanu. Life inside china's social credit laboratory: The party's massive experiment in ranking and monitoring chinese citizens has already started. *Foreign Policy*. Available at: <https://foreignpolicy.com/2018/04/03/life-inside-chinas-social-credit-laboratory/> (accessed 9 September 2018), 2018.